

Σκέψεις γύρω από την Ψυχανάλυση

ΠΑΥΛΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχιατρικής
Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

Ψυχανάλυση και Βιολογική Ψυχιατρική

Η Ψυχιατρική στην αρχή του εικοστού αιώνα σαν παρακλάδι της Ιατρικής, άρχισε και αυτή να ανατέμνει το όργανο, στο οποίο πίστευε ότι εδράζεται η ειδικότητά της, προκειμένου να βρει τις βλάβες, που οδηγούν στις αρρώστιες της ψυχής. Όπως η Παθολογία ανακάλυπτε το έλκος του δωδεκαδακτύλου, το οποίο στην συνέχεια προσπαθούσε με ποικίλους τρόπους να θεραπεύσει, έτσι και οι ψυχίατροι εκείνης της εποχής προσπαθούσαν να ανακαλύψουν βλάβες στον εγκέφαλο.

Η προσπάθεια απέδωσε μόνο ως προς την εγκεφαλική σύφιλη. Στην περίπτωση αυτή, φάνηκαν ορατές βλάβες. Και βεβαίως οι βλάβες αυτές συνδέθηκαν με το μεγαλομανιακό παραλήρημα, που συνήθως ανέπτυσαν οι ασθενείς αυτοί. Η ανακάλυψη αυτή δεν ήταν καθόλου αμελητέα, καθότι την εποχή εκείνη, πάνω από το 20% των νοσηλευόμενων στα μεγάλα ψυχιατρικά άσυλα, έπασχαν από νευροσύφιλη. Ήταν αυτοί οι γραφικοί τύποι, τους οποίους βλέπουμε σε παλιές ταινίες, που πίστευαν ότι ήταν ο μέγας Ναπολέων, ή η Μαρία Αντουανέτα.

Όμως η ανατομία και η μικροβιολογία, με τα μέσα που διέθετε τότε, δεν μπορούσε να προχωρήσει παραπέρα. Δεν μπορούσε να βρει την βλάβη που υπάρχει στην σχιζοφρένεια, ούτε μπορούσε να φανταστεί την αλλαγή των σεροτονινεργικών νευρώνων, που υπάρχει στην συναισθηματική νόσο.

Έπρεπε να φτάσουμε στο 1951, για να ανακαλύψουμε τυχαία, ότι ένα φάρμακο, μπορούσε να σταματήσει τις ψευδαισθήσεις και να αποκαταστήσει την «παράδοση» συμπεριφορά του σχιζοφρενούς. Και χρειάστηκαν άλλα δέκα χρόνια μέχρι να διαπιστώσουμε ότι κάποιες ουσίες,

αποκαθιστούσαν την κατάθλιψη και την μανία και μάλιστα μπορούσαν να δράσουν ακόμα και προληπτικά.

Στις αρχές όμως του προηγούμενου αιώνα, οι ψυχίατροι είχαν μπροστά τους έναν εγκέφαλο, που απλά δεν τους έδινε τις σωστές απαντήσεις. Κάποιοι λοιπόν είχαν την πρωτότυπη ιδέα, αντί να τον «σκαλίζουν», να κοιτάξουν το παρελθόν του, το ιστορικό του δηλαδή. Από την αρχή της γέννησής του, ο συγκεκριμένος εγκέφαλος έδινε λάθος απαντήσεις, ή όπως συμβαίνει συνήθως, από μια ηλικία και μετά αρχίζει να γίνεται προβληματικός;

Έτσι εστίασαν το ενδιαφέρον τους σε δύο πεδία: στον τρόπο που μεγάλωσε ο συγκεκριμένος εγκέφαλος, αλλά και στα γεγονότα που του συνέβησαν, κατά την περίοδο που άρχισε να μη λειτουργεί σωστά.

Αφού οι Ψυχίατροι δεν μπορούσαν όπως οι Παθολόγοι, να βρουν τα μικρόβια και την θεραπεία τους, που είναι τα αντιβιοτικά, προσπάθησαν να δουν τι είναι εκείνο που αρρωσταίνει τους ασθενείς τους. Το ανάλογο στην περίπτωση της πνευμονίας για παράδειγμα, αποτελεί η έρευνα για το πώς κρύωσε ο ασθενής και έπαθε πνευμονία.

Αναπτύχθηκε λοιπόν μια ολόκληρη φιλολογία γύρω από το πώς και γιατί γίνεται κανείς σχι-

ζοφρενής, ή καταθλιπτικός, ή προχωρά στην μανία. Και βέβαια, όπως στο παράδειγμα της πνευμονίας, που ο γιατρός στην προ αντιβιοτικών εποχή, επέπληττε τους γονείς, που άφησαν το παιδί να κυκλοφορεί «γυμνό στα ρεύματα», έτσι και οι ψυχίατροι της εποχής εστίασαν στην συμπεριφορά των γονέων.

Άλλωστε και η νέα μέθοδος «θεραπείας», που ήταν να προκαλούν τον άρρωστο να μιλήσει για το παρελθόν του, δεν έκανε τίποτε άλλο από το να φέρνει στην επιφάνεια

► πρώιμες απογοητεύσεις από τους γονείς και το περιβάλλον. Ήταν αναμενόμενο οι γονείς και το κοινωνικό περιβάλλον να βρεθούν μεταξύ σφύρας και άκμονος. Όφειλαν αφ' ενός να προστατέψουν το παιδί, αφ' ετέρου όμως δεν έπρεπε και να το καταπιέσουν.

Αν κάτι έφερε ο Φρόυντ και οι θεωρίες του στον σύγχρονο άνθρωπο, είναι οι ενοχές. Οι γονείς αισθάνονται υπεύθυνοι όχι μόνο για την συμπεριφορά, αλλά και για τις ψυχικές παθήσεις των παιδιών τους. Ακόμα και η κοινωνία κατηγορείται για την εμφάνιση ψυχικών παθήσεων στα μέλη της. Επανειλημμένα ακούγονται κορώνες εναντίον της απρόσωπης, καταπιεστικής, καταναλωτικής κοινωνίας, που προκαλεί ψυχικά προβλήματα στους ανθρώπους.

Παράλληλα ψυχίατροι, ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι, με ψυχαναλυτική κλίση, προτείνουν κοινωνικά μοντέλα φιλελεύθερης δομής, χωρίς αναστολές και περιορισμούς. Μοντέλα όπου η προσωπικότητα αναπτύσσεται ελεύθερα, με αποτέλεσμα να μη προκαλείται ατομική «μταίωση», η οποία κατ' αυτούς οδηγεί σε κατάθλιψη, νευρώση και στην ακραία της έκφραση, σε ψύχωση, όταν βέβαια υπάρχουν διπλά κοινωνικά μηνύματα.

Η θεωρεία των διπλών μηνυμάτων, αποτελεί άλλη μια ευφάνταστη νοητική κατασκευή, που προσπάθησε να εξηγήσει την γέννηση της σχιζοφρένειας. Διατυπώθηκε λοιπόν η άποψη ότι νέος γίνεται σχιζοφρενής, όταν από μικρή ηλικία δέχεται διπλά μηνύματα. Δηλαδή όταν για παράδειγμα η μητέρα του τον προτρέπει να κάνει κάτι, το οποίο όμως του συγχρόνως του απαγορεύει. Ή ακόμα του εκφράζει αγάπη και θαυμασμό, αλλά ταυτόχρονα και απόρριψη. Έτσι πίστευαν κάποιοι σοβαροί ερευνητές ότι «τρελαινόταν» τα παιδιά.

Διατυπώθηκε η άποψη για την «σχιζοφρενικογόνο μητέρα», άποψη όμως που καταρρίφθηκε από καλά μεθοδευμένες μελέτες. Οι ερευνητές εξέτασαν τον τρόπο επικοινωνίας γονέων, χωρίς να γνωρίζουν εάν πρόκειται για γονείς σχιζοφρενών ή φυσιολογικών παιδιών. Το αποτέλεσμα την έρευνας αυτής, απέδειξε πανηγυρικά ότι ο τρόπος επικοινωνίας των γονέων, δεν παίζει κανέναν ρόλο στην εμφάνιση της σχιζοφρένειας. Έτσι η τόσο ελκυστική θεωρεία των διπλών μηνυμάτων κατέπεσε σαν χάρτινος πύργος.

Αφού λοιπόν οι ψυχίατροι, που προσπαθούσαν να βρουν την αιτία των ψυχικών νόσων, στον τρόπο ανατροφής, απέτυχαν να τεκμηριώσουν τις θεωρίες τους, τότε γιατί η ψυχανάλυση είχε τόσο δημοτικότητα; Δεν είναι τυχαία η τεράστια επιτυχία της ψυχανάλυσης. Κυρίως κατάφερε να απενοχοποιήσει την σεξουαλική επιθυμία και γενικότερα την σεξουαλική λειτουργία, σε μια εποχή που η κοινωνία στην Ευρώπη και την Αμερική ξεπερνούσε την θρησκευτική εξουσία, χριστιανική και εβραϊκή.

Όμως και η ψυχανάλυση, παρότι ξεκίνησε σαν επανάσταση στα συντηρητικά θεμέλια της προτεσταντικής κοινωνίας, εντούτοις δεν μπόρεσε να αντισταθεί στον πειρασμό να μη γίνει και αυτή καθεστώς και μάλιστα πολλαπλάσια

καταπιεστικό. Χρησιμοποιώντας την δύναμη που της έδινε η δημοτικότητα της, δημιούργησε, ιδίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την πληθυσμιακή έκρηξη που τον ακολούθησε, περισσότερες ενοχές τόσο στην «καταπιεστική κοινωνία», όσο και στους «ευνουχιστικούς» γονείς.

Ενοχοποιήθηκε η αγανάκτηση προς το άτακτο παιδί, ακόμα και προς τον εγκληματία. Το κεντρικό μότο έγινε ότι για όλα φταίει η ανατροφή και επομένως οι γονείς και η κοινωνία. Άρα αντί να τιμωρήσουμε, οφείλουμε να διερευνήσουμε τα βαθύτερα ψυχολογικά αίτια, που οδήγησαν τον παραβάτη στην πράξη του.

Το αυθαίρετο συμπέρασμα των ψυχιάτρων του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα, ότι για τις αρρώστιες του μυαλού φταίνε τα τραύματα της ανατροφής, καθώς και οι ψυχοπιεστικές συνθήκες, που προηγήθηκαν της εκδήλωσης της νόσου, είχε βαθιές κοινωνικές επιπτώσεις. Και αυτό λόγω της πλατιάς αποδοχής που απέκτησαν οι θεωρίες του Φρόυντ, σε εκείνα ακριβώς τα κοινωνικά στρώματα, που είχαν την δύναμη να επηρεάσουν το κοινωνικό γίγνεσθαι.

Το δυστύχημα με την Ψυχιατρική ήταν ότι καθυστέρησε η βασική βιολογική έρευνα του εγκεφάλου. Λογικό βέβαια, καθώς ο εγκεφαλος είναι το πιο περίπλοκο όργανο του οργανισμού. Το κενό αυτό της γνώσης ήρθε να καλύψει η Φιλοσοφία και άλλα παράπλευρα παιδία θεωρητικής γνώσης, όπως η Κοινωνιολογία και η Θεολογία. Αλλά όπως πριν πολλούς αιώνες η Θεολογία πίστευε ότι οι αρρώστιες ήταν προνομιακό δικό της πεδίο και αφορίζε τις ιατρικές έρευνες, έτσι και κάποιοι σύγχρονοι φιλόσοφοι όπως ο Φουκώ, πιστεύουν ότι αυτοί μπορούν να ασχοληθούν με την τρέλα και την θεραπείας της. Μπορούν μέσα από θεωρητικές αναλύσεις να καθορίζουν την τρέλα και τις αιτίες της. Και όχι μόνο αυτό, αλλά μέσα από την πλήρη άγνοιά τους, αποκαλούν «αληθολόγους της βιοεξουσίας» (sic), όσους όχι μόνο υποστηρίζουν αλλά αποδεικνύουν ότι η σχιζοφρένεια και οι άλλες ψυχικές αρρώστιες έχουν βιολογική βάση.

Έχουμε λοιπόν καθήκον έναντι της κοινωνίας να εκριζώσουμε τέτοιες παγανιστικές απόψεις, που μέσα από την ελκυστική τους μορφή, κρατούν ακόμα την κοινωνία μας σε πνευματικό μεσαίωνα. Είναι αυτές οι δυνάμεις αδράνειας που εμποδίζουν την γρήγορη καταφυγή του ασθενούς στον ειδικό γιατρό και την αποδοχή της κατάλληλης βιολογικής θεραπείας. Αποτελεί έγκλημα, ανάλογο με την προτροπή σε εξορκισμούς και τάματα, για την θεραπεία ενός ασθενούς με πνευμονία, η δυσφήμιση των ψυχοφαρμάκων. Όπως τα αντιβιοτικά έσωσαν εκατομμύρια ασθενείς από τον θάνατο, έτσι και τα ψυχοφάρμακα έσωσαν και σώζουν εκατομμύρια ασθενείς από τις αλυσίδες και την κοινωνική περιθωριοποίηση, την κατάθλιψη και την αυτοκτονία. Δεν αλλάζουν της προσωπικότητας του ανθρώπου, απλά τον απελευθερώνουν από τις ασθένειες του μυαλού του, που τον καθηλώνουν. ■